

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae Sive Ius Ecclesiasticum

Wiestner, Jacob

Monachii, 1706

Art. I. De Dolo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62656)

perspicua ratio; quia hujusmodi dolus fraude & injuriâ vacat; cum sit pars Prudentiæ, S. Thomas 2. 2. q. 55. art. 4. eoque utentis intentio non ex malitia consilium capiat, alterum ut decipiat: sed potius, ut sibi, alterive, aut Reipublicæ proficit, *can. Dominus, 23. q. 2. Tholosan. Synag. Lib. 22. cap. 13. n. 2.*

2. Alium, usu multò frequentiore, & hâc Rubricâ propositum, quòd ex mala fide procedat, vocabant Dolum Malum, qui l. 1. cit. §. 2. à Labeone JCT. esse dicitur *Omnia calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita* Quæ definitio, licet ad eum præcipuè dolum pertineat, qui in negotiis & contractibus admittitur, eum tamen, quò committuntur maleficia, non excludit; nam & apertâ vi perpetrata cædes ac rapina fallaciam & machinationem præviam, aut comitem adjunctam habent; non minùs, quàm fraude gesta negotia, etiam ipsa ex nocendi animo facta dolò censeantur. Comitti ergo talis dolus in & extra contractus aliòsque similes actus potest.

3. In contractu commissus, vel hunc præcedit, eique causam dat, alterum, si dolus abesset, eum non initurum, dolosò consiliò, & persuasione inducendò ad contrahendum: vel in contractum incidit, hunc inire aliàs volentem in pretio, aut alio quopiam circumveniendò.

4. Dolus contractui causam dans aliquando versatur circa ipsam ejus substantiam, sive aliquid, ad quod contrahentes intentionem suam restringunt, aut saltem ex communi hominum, Jurisve præsumptione vel dispositione restringere creduntur: sicut contingit, cum emptor à venditore vitrum obruditor pro gemma: cujusmodi error undecunque proveniat, contractum omni Jure irritò reddit; quia ex parte contrahentis, circumventi ac de-

cepti, inducit errorem circa ipsam rei, vel emptæ, substantiam: circa quam veritas error consensum, ad contractus cujuscunque valorem essentialiter requisitum, excludit, l. *Si per errorem 15. ff. de Jurisdic. §. 1. Non idcirco 9. C. de J. & F. 7. Lessius Lib. 2. de J. & F. cap. 17. n. 27. Palao tract. 14. disp. 2. p. 5. n. 6. & Haunold. Tom. 3. de J. & F. tract. 8. n. 67.*

Aliquando in contractu admissus, versatur circa ejus circumstantiam, vel qualitatem solummodo accidentalem, sive tale aliquid, ad quod contraheutum intentio non restringitur, nec restringi usu communi solet, aut Juris præsumptione dispositione censetur: sicut contingit, cum emptori hornum seu novum vinum à venditore malitiosè obruditor pro veteri: cujusmodi dolus aliquando contractum præcedit, eique causam dat; aliquando in eum incidit. De Accidentali hoc dolo

Dubium & satis latè patens controversia est, an eò initi contractus de Jure subsistant. Pro cujus resolutione probè notanda est, Jure prodita & magno DD. consensu approbata distinctio inter contractus; horum enim quidam sunt Bonæ fidei, ut Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, Permutatio, Commodatum, Depositum, Pignus, Mandatum, Societas: qui eorundemque & alia quædam Judicia bonæ fidei nuncupantur; quòd in iis iudex ad rigorem conventionis non adstrictus, ex æquo & bono pro una parte contra alteram pronuntiandi, & quantum ab una alteri præstari oporteat, æstimandi decernendique habeat facultatem, licet in conventioni non sit expressum: dummodo id exprimi æquitas postulasset, vel permisisset, §. *In bona 30. Instit. de Actionibus §. 1. Quia tantundem 7. ff. de Negot. gest.* Alii contractus sunt stricti Juris, ut

Juris, ut Promissio liberalis, Stipulatio, Donatio, Mutuum, Feudum, Emphyteusis: qui eorumque §. *Actionum* 28. *Instit. de Action.* non enumerata judicia pleaque stricti Juris vocantur; quod in iis iudex non ita liberam æstimandi habeat facultatem, sed pronuntiare debeat secundum rigorem & verba conventionis, ut reum conventum in id, quod expressè conventum est, nec in plus, vel aliud valeat condemnare, *arg. l. Quia cit. §. l. Si in stipulatu* 126. §. 2. *V. Superest. ff. de V. O. Molina Tract. 2. de J. & J. disp. 259. n. 2. Harprecht §. Actionum cit. n. 15. & 16. Manzius in §. In bona 30. Instit. de Actionib. n. 1. & Haunold. Tom. 2. de J. & J. Tract. 8. n. 54.* Hòc præmissò, de contractu dolo celebrato

7. Convenit inter DD. primò, neque bonæ fidei, neque stricti Juris contractus Jure etiam Positivò irritatos ob dolum, in eos solummodo incidentem, Sylvester *V. Culpa*, n. 9. Molina *Tract. cit. disp. 352. n. 10. cit. Lessius n. 28. Palao n. 25. Zoccius in ff. de Dolo n. 12.* & alii, id desumentes *ex l. Si quis 9. pr. ff. de Dolo §. l. Julianus* 13. §. 4. & 5. *ff. de Actionib. empri: secundum quos textus in bonæ fidei contractum incidente dolo circumventus actionem habet ex ipso contractu.* Unde, hunc Jure validū esse, legitimè infertur; quia, invalidus esse nequit contractus, ex quo ipsi propria actio descendit. Ratio est; quia, cum talis dolus non afficiat intentionem contrahentis, eò absente contractum in iuri, non modò consensum non tollit, sed neque contractus causa dici potest, ut ratio non fuerit eum irritandi vel rescindendi: etsi dolo deceptus, ut dictum, ex ipso contractu actionem habeat adversus decipientem ad præstandum, quanti suà interest, dolum non intervenisse, *l. Julianus cit. pr.*

In contractum stricti Juris incidente

dolo circumventus, licet actionem ex ipso contractu descendente non habeat, agere tamen de dolo & petere potest; ut deceptor ad illius, quod suà interest, refectionem compellatur, *l. Et eleganter 7. §. 3. ff. de Dolo, ubi Bruneman. n. 9.*

Convenit inter eos secundò, nullo dolo circa circumstantiam & qualitatem accidentalem commissò, ullum, tam bonæ fidei, quàm stricti Juris, contractum irritum esse Jure naturali, *citr. Lessius n. 28. Palao n. 8. & Haunold. n. 83.* quia dolus eòque inductus error circa qualitatem aut aliud quidpiam accidentale, cui contrahentis intentio non adstringitur, consensum voluntarium non tollit; cum, si hunc tolleret, pro irritis habendi essent innumeri contractus & plurima matrimonia, *vg. quæ inita sunt cum persona, dolosè fingente se nobilem, divitem, virginem, cum talis revera non sit; quæ illatio adversatur communi sententiæ pleborumque alicujus nominis ac notæ DD. magnò numerò congestorum à Sanchez Lib. 7. de Matr. disp. 5. n. 18.*

Convenit tertio, Jure etiam Positivo, irritos non esse, dolo circa aliquid accidentale commissò celebratos contractus matrimonii Carnalis, & Spiritualis, in iuri per professionem Religionis à sede Apostolica approbatæ, *vg. si sponsa se nobilem, vel opulentam mentiat, aut novitius occultum corporis vitium, vel morbum dolosè tegat; quia, hòc ipsò, quòd ad hujusmodi qualitatem vel circumstantiam contrahentium intentio non restringatur, dolosa ejusmodi jaclantia vel occultatio consensum non excludit, ut de aliis DD. magnò numerò relatis ostendit Sanchez de Matrimonio Carnali Lib. 7. disp. 5. n. 18. de Spirituali verò seu professione Religiosa Lib. eòdem disp. 37. n. 53. & statuetur infra Lib. 4. tit. 1. n. 214.*

Convenit inter eosdem quartò, etiam

L I 3

alios

alios saltem stricti Juris contractus ipso Jure irritos non esse, quantumvis ejusmodi dolus præcesserit eisque dederit causam, ut delimitur ex *l. Dolo §. C. de Inimil. stipul. §. 1. Instit. de Exceptionibus*: quò loco utroque ex stipulatione dolò obtenta obligationem & actionem nasci, disertè habetur, luculentò indicio valoris; cùm ex actu nullo ad agendum efficax obligatio nasci non possit.

Ex Stipulatione tamen agens exceptione doli mali submoveri potest, *l. §. cit. Ubi Interpp. & ceteri DD. nemine, quod sciam, discrepante.*

¶ I. Dissensio autem maxima inter eos est de contractibus bonæ fidei; hos enim, si præcedat, eisque causam det à contrahente commissus ejusmodi dolus, ipso Jure irritos esse, cum Bartolo in *l. Et eleganter cit. pr. n. 9. & Panormit. inc. Cùm dilecti 3. de Empt. & Vendit. n. 6.* defendunt Sylvester *V. Culpa n. 9.* Covarruvias in *Reg. Possessor p. 2. §. 5 n. 6.* Molina *cit. disp. 352. n. 2.* Gaill. *Lib. 2. Observat. 2. n. 6.* Harprecht in *§. Actionum cit. n. 20.* Perez in *C. de Dolo n. 6. & RR. Legistarum sententia communis, fundata palmaribus in speciem textibus l. In causa 16. ff. de Minorib. cujus §. 1. à minore, dolo circumvento contracta societas nulla pronuntiat: cui consonant *l. Et eleganter cit. minoris dolo circumventi venditionem, & l. Ea verò 3. §. 3. ff. Pro socio, eandem societatem ipso Jure nullius momenti esse pronuntiantes, si dolo malo, aut fraudandi animo inita sit: & ratio redditur; quia fides bona contraria est fraudi & dolo.**

¶ 2. Sed, licet textibus his bonæ fidei contractuum, prævio dolo initorum, nullitas non solum reddi probabilis, sed planè evinci videatur, in Theoria tamen etiam probabile, & in Praxi verius est, eos, quando insolubiles non sunt, rescissioni

quidem obnoxios: at ipso Jure non omnino, saltem ex parte decipientis, irritos esse, ut cum Glossa in *§. 1. cit. V. Efficax, de Except. sustinent Igneus in Reg. Contractus §. 5. in 6. n. 150.* Lessius *cit. cap. 17. n. 31.* Laiman, *Lib. 3. tract. 4. cap. 5. n. 6.* Palao *cit. p. 5. n. 19.* Haunold, *cit. Tract. 2. n. 86.* & Pirthing *ad hanc Rubric. n. 6.* suum hunc sensum fundantes in Jure & ratione. Ex illo allegant *l. Si dolo §. C. de Rescind. vendit.* ubi dolò obtenta venditio rescindi jubetur, non obicurò argumentò valoris; cùm, quod nullum est, nequeat rescindi: ex *l. Rem alienam ff. de Contrab. empt. §. 1. Qui vas 48. ff. de furtivis*: quarum prior rei alienæ, utique venditoris dolò obtruit, emptio tenet: posterioris *§. fin.* fur pretii pro re furtiva accepti dominus fieri asseritur. Ratio nem pro Praxi potissimum militantes adornant; quòd, cùm etiam bonæ fidei contractus prævio dolò obtenti, etiam adversà parte statuente, irriti non sint Naturali, & ab ipso Positivum Jus aperte non divertat, sed propter textus, non minus pro, quàm contra ipsorum valentem militantes; ambiguum sit, ad evitandum à primævo Jure recessum & correctionem, id, quod Naturali obtinet, etiam statuendum sit de Jure Positivo, *arg. c. Cùm expedit 29. pr. de Elect. in 6. §. 1. Praxiimus 32. in fine, C. de Appellat.*

Neque hanc rationem infringit quòd in rem hanc adducti textus commoventur patientur expositionem; cùm *l. de Dolo §. cit. de Rescissione de facto tantum, & de la traditionis retractatione: l. Rem alienam cit. de hujusmodi re, ab ignorantia bonæ fidei venditæ, valeat exaudiri, & l. Qui vas cit. §. fin. de venditionis valore aut nullitate nihil: sed solummodo rei furtivæ pretium furtivum non esse, asseritur; quia nihilominus ratio illa vim habet; cùm; quia elaboratis hisce planior & verior*

verisimilior est ante redditus earum intel-
 lectus: tum verò; quia etiam non deside-
 rantur expositiones, quibus in contrarium
 adductarum legū vis debilitetur; quia im-
 primis istis non exprimitur, an qui interve-
 nit dolo, contractus substantiā afficiat, vel
 circa aliquid accidentale versetur. Deinde;
 14. quia ad expositionem, quā adversarii
l. de Dolo cit. obijciunt, referri & dici po-
 test, *ll. pro talium contractuum nullitate*
 adductis, istos quoad effectum duntaxat
 irritos censeri; cum, licet deceptor etiam
 inuitus ad contractus, dolo suo obtenti
 observantiam, si deceptus velit, adstrin-
 gatur, eò tamen non obligetur iste: &
 propterea, oppositā à decepto doli excep-
 tione, vel actione adversus decipientem
 institutā, iudicis autoritate valeat ac
 debeat rescindi; ut contractus perinde,
 ac si ab initio irritus fuisset, nullius mo-
 menti evadat, ut præter alios DD. *cit.*
 advertunt laudati Lessius *n. 31.* Haunold.
n. 92. & Pirrhing *n. 7.* quorum hac dere
 sentus non solum Juri Naturali magis
 consentaneus, sed etiam publico bono ex-
 pediens est, ad coercendam improbita-
 tem deceptorum: qui ita aliquando astu-
 tiā suā &, quò alios circumvenerunt, do-
 lō capti, in eo, in quo delinquant, puni-
 untur.

15. Dubium secundò est de valore con-
 tractus, cui causam dedit prævius dolo,
 non à contrahentium altero, sed utroque
 ignorante, ab aliquo tertio commissus.
 Qui, si afficiat ipsam substantiam con-
 tractus, istum procul dubio irritum red-
 det, propter defectum consensūs, quem
 hujusmodi dolo in contrahente eo de-
 cepto, inducit. Si verò circa qualitatem
 aut aliud quidpiam accidentale versetur,
 eò inuitus & ab utraque vel altera solum
 parte impletus contractus neque irritus
 ipso Jure, neque etiam ad decepti libitum
 obnoxius est rescissioni: sed deceptus de

dolo adversus decipientem agere poterit
 ad id, quod suū interest, sive ut ex dolo
 ejus ad contrahendum persuasione emer-
 gens damnum & lucrum etiam cessans re-
 stituiat, *cit.* Molina *n. 14.* Lessius *n. 33.* Pa-
 lao *n. 22.* & Haunold *n. 95.* id defuentes
*ex l. Et eleganter cit. pr. § 1. Si proxene-
 ta 2. ff. de Proxenetis.* Ratio est; quia
 contrahentium neuter sibi reservare præ-
 sumitur jus resiliendi à contractu, ad
 quem, utriusque bonā fide initum, dolo
 vel culpā alicujus tertii est inductus; cum,
 si hoc præsumeretur, etiam suomet erro-
 re deceptus pro hoc casu resiliendi jus re-
 servatum prændere posset, & recedere
 à contractu, magnò præjudiciò commercii
 humani; quia, si hoc liceret, plurimi con-
 tractus expositi essent discrimini rescis-
 sionis; & ad commercium illud stabilien-
 dum plurimum conferens contrahentium
 securitas vacillaret.

Etsi verò hæc ita sint, casu tamen,
 quò contractus à contrahentium neutro
 impletus & res adhuc integra est, etiam
 dolo tertii circumvento ab illo recessum
 permitunt DD. *cit.*

Porro ei, qui dolosā persuasionem, 17.
 aliāve machinatione deceptus ad contra-
 ctum sibi damnosum inductus est, ante-
 quam contractus impletus & executioni
 mandatus est, competit exceptio Doli ma-
 li, quā deceptorem ad contractus imple-
 tionem agentem submoveat, *l. fin. ff. de*
Dolo, l. Si quis 36. ff. de V. O. § 1. Dolo §.
C. de Inutil. stipul. quæ exceptio perpetua
 est & semper competit, §. *Perpetua §. In-*
stit. de Except. etsi actio de Dolo certo
 tempore, scilicet biennio, à doli com-
 missi die computando, finiatur, *l. fin. C.*
de Dolo § 1. Parè §. §. fin. ff. de Doli mali
except. ubi hujus inter exceptionem &
 actionem discriminis ratio redditur; quòd
 in actoris potestate sit, quando jure suo
 utatur: is autem, quocum agitur, sive

reus,

- reus, non habeat potestatem, quando conveniatur. Si verò contractus jam sit impletus, adversus decipientem ei competit Actio de dolo, l. 1. *pr. ff. de Dolo*, quæ petit; ut deceptor restituat rem ipsam dolo obtentam: vel, si hanc nequeat, ejus aestimationem & interesse: quæ Actio à Præ-tore prodita est in subsidium, hoc est, defectum alterius Actionis, puta in integrum restitutionis, Actionis in factum, Redhibitoria &c. eum, si alterius dolo circumventus rem, illiusve aestimationem & interesse consequi valeat aliâ speciali actione, Actioni de dolo regulariter locus non sit, l. 1. §. 4. *ff. & l. De dolo 2. C. de Dolo*; quia actio de dolo gravis est ac famosa; cum reo ob dolum condemnato perpetuæ ignominia nota inuratur. Quæ etiam causa est, cur Actio hæc sine prævia causæ cognitione non sit indulgenda, l. *Et eleganter 7. §. 3. ff. de Dolo* ubi ea & doli exceptio à LL. Interpp. latè declaratur.
25. II. *Ex mendacio:*
 26. III. *Ex actis contra Jura:*
 27. IV. *Ex omissione ejus, quod ex officio debet:*
 28. V. *Vel alia obligatione præstari debet:*
 29. VI. *Ex lesione, præsertim enormissima:*
 30. VII. *Ex nimia cautela & insoliti clausula:*
 31. VIII. *Ex actus occultatione:*
 32. IX. *Ex locupletatione cum damno alieno:*
 33. X. *Ex emptione in fraudem creditorum:*
 34. XI. *Ex emptione vel mutuo dolo male pecuniam consumptivo:*
 35. XII. *Ex instrumenti non plena datione, &c.*
 36. *Præsumptiones doli contrarium præsumptionibus tolluntur.*

20. Extra contractum & similes actus commissus dolo distinguitur in varia Maleficia: quorum, quæ Ecclesiastici aut Mixti fori sunt, ad *Lib. 5.* rejectâ explicatione, hoc loco de eo duntaxat dolo, qui actoris aut rei contumaciâ in Judicio committitur, agemus.

ARTICULUS II. De Doli Mali Probatione.

SUMMARIUM.

21. *Dolus alius Verus, alius Præsumptus est,*
 22. *Et diversi utriusque effectus.*
 23. *Dolus non præsumitur, sed probandus est,*
 24. I. *Ex actu illicito:*

Dolum Malum DD. partiuntur in Verum & Præsumptum. Verum Menochius *Lib. 5. præsumpt. 3. num. 7.* & Tuschus *Prædic. V. Dolus, conclus. 574. n. 11.* eide dicunt, quem Jus ipsum statuit; quod verum ac manifestum censetur id, quod ex legis vel canonis præsumptione habetur; Præsumptum autem, quem prudens iudex desumit ex indicis & conjecturis, quæ Jure expressâ non leguntur. Aliam utriusque doli explicationem dant Bartolus in l. *Quod Nerua 32. ff. Depositi, n. 14.* Corrafius *Lib. 4. Miscell. cap. 1. n. 2.* & Molina *Tract. 2. de J. & J. disp. 293. n. 4.* & Verum aiunt, quando fallaciam & machinationem ad decipiendum alterum scienter & de industria adhibitam ex propria confessione vel manifestis & indubitatis indicis constat, l. *Dolum 7. C. de Dolo*: quando verò ejusmodi fallaciæ & machinationis indicia urgentia quidem, sed non ita